

En enkel analys av produktiviteten i den svenska industrin

Mikael Molén³⁰

Det finns två restriktioner som styr utrymmet för löneökningar i näringslivet. Det är Riksbankens inflationsmål, som idag ligger på två procent, och det avkastningskrav som den internationella kapitalmarknaden har på sina investeringar. Detta avkastningskrav innebär att det ska vara lika lönsamt att investera i Sverige som i något annat land.

Företagens betalningsförmåga för arbetskraft, det vill säga företagets utrymme för löner och kollektiva kostnader, beror något förenklat på summan av företagets prishöjningar på de tillverkade produkterna, dess produktivitetstillväxt och till sist investerarnas avkastningskrav.

Allt detta tillsammans innebär, åtminstone på lång sikt, att företagen måste förbättra sin produktivitet för att kunna höja de anställdas löner, då det är rimligt att anta att kapitalmarknadens avkastningskrav inte sjunker.

Genom att jämföra utvecklingen av företagens lönekostnader med deras försäljningspriser, bör man enligt teorin kunna få en uppfattning om svensk industri har ökat sin produktivitet med tiden.

Arbetskostnadsindex (AKI) mäter företagets kostnader för att ha personal anställd. Indexet tar hänsyn till förändringar i bland annat löner, sjukfrånvaro och sociala kostnader³¹.

För att studera hur arbetskostnaderna har förändrats i förhållande till företagets priser sätts AKI i relation till Producentprisindex (PPI). PPI mäter företagets försäljningspriser, det vill säga till vilket pris företagen säljer sina producerade varor till ett annat företag³².

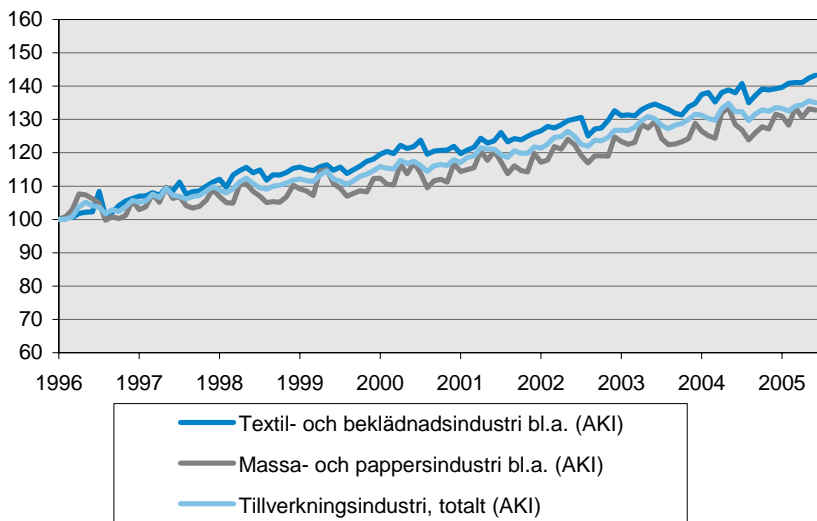
³⁰ Författaren är utredare vid enheten för löne- och arbetskostnadsstatistik vid SCB. Förfrågningar kan ställas direkt till författaren via e-post med adress fornamn.efternamn@scb.se.

³¹ För mer information, se www.scb.se/am0301.

³² För mer information, se www.scb.se/pr0301.

Det som skiljer PPI från Konsumentprisindex (KPI) är de skatter som läggs på i sista led, exempelvis moms.

Figur 28
Arbetskostnadsindex (AKI) inom industrin



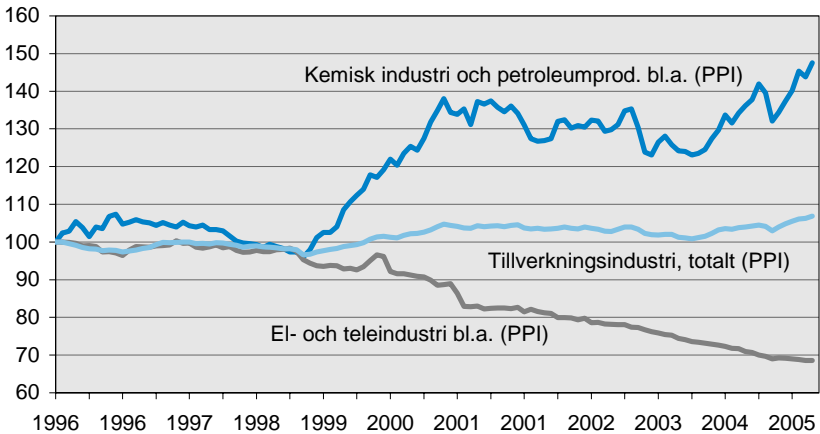
Utveckling från januari 1996 till juni 2005 (jan. 1996 = 100) för den näringsgren som har haft högst utveckling och lägst utveckling samt för hela tillverkningsindustrin sammanvägd.

Figur 28 visar utvecklingen för företagens arbetskostnader inom tre olika näringsgrenar. Kurvorna visar den näringsgren som haft högst utveckling (textil- och beklädnadsindustri bl.a.³³) och den som har haft lägst utveckling (massa- och pappersindustri bl.a.³⁴) till och med juni 2005. Kurvan för tillverkningsindustrin totalt, visar en sammanvägning av utvecklingen för alla ingående näringsgrenar inom tillverkningsindustrin. Övriga ingående näringsgrenar befinner sig således någonstans inom dessa ytterligheter. Det kan konstateras att arbetskostnaderna inom den svenska industrin tenderar att följa varandra väl, trots att de olika näringsgrenarna har vitt skilda verksamhetsområden. Arbetskostnaderna har ökat i samtliga näringsgrenar inom tillverkningsindustrin mellan januari 1996 och juli 2005.

³³ Benämns textil-, beklädnads-, läder- och lädervaruindustri enligt Standard för svensk näringsgrensindelning (SNI 92).

³⁴ Benämns massa-, pappers- och pappersvaruindustri, förlag och grafisk industri enligt SNI 92.

Figur 29
Producentprisindex (PPI) inom industrin



Utveckling från januari 1996 till juni 2005 (jan. 1996 = 100) för den näringsgren som har haft högst utveckling resp. lägst utveckling samt för hela tillverkningsindustrin sammanvägd.

Figur 29 visar på de näringsgrenar som uppvisar störst, negativ som positiv, prisutveckling (PPI) fram till juni 2005. Även denna figur inkluderar en sammanvägd prisutveckling för hela tillverkningsindustrin. Inom tillverkning av el- och teleprodukter³⁵ har producentpriserna fallit med 30 procent sedan januari 1996, medan producentpriserna istället har ökat med drygt 50 procent inom kemisk industri och petroleumproduktion³⁶.

När försäljningspriserna sjunker (resulterar i ett lägre PPI) bör företagen få svårare att klara ökade arbetskostnader. Det skulle innebära att företagets marginaler per försald enhet sjunker, vilket i sin tur innebär att företagen får svårt att möta kapitalmarknadens avkastningskrav.

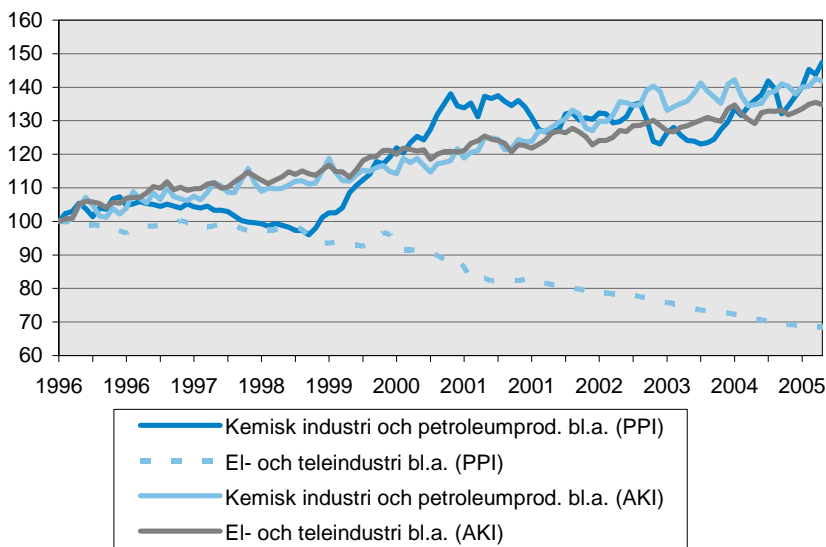
Företagen bör inte kunna öka arbetskostnaderna, det vill säga lönerna, när de möter sänkta försäljningspriser, eftersom kapitalmarknadens avkastningskrav då skulle vara svårt att uppfylla. En jämförelse mellan AKI och PPI bör således kunna åskådliggöra vilka näringsgrenar som det har haft störst krav på en hög produktivitet utveckling.

³⁵ Benämns industri för el- och optikprodukter enligt SNI 92.

³⁶ Benämns kemisk industri, industri för stenkolsprodukter, raffinerade petroleumprodukter och kärnbränsle enligt SNI 92.

Figur 30

Jämförelse mellan PPI och AKI för branscherna för el- och teleproduktion och för kemisk industri och petroleumproduktion bl.a.

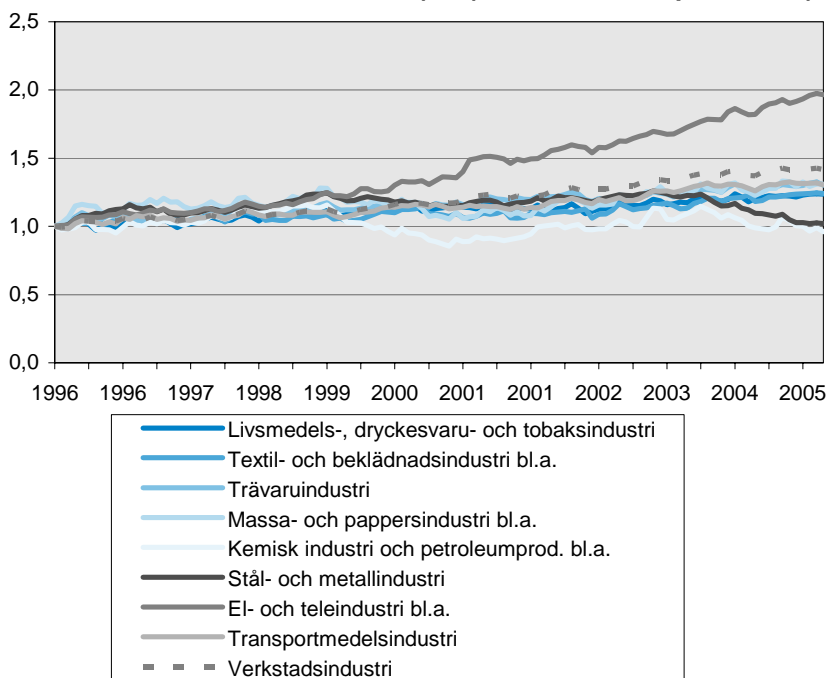


Utveckling från 1996 t.o.m. juni 2005 (januari 1996=100).

El- och teleindustrin uppvisar enligt figur 30 en stor skillnad i utveckling av företagens arbetskostnader jämfört med den prisutveckling branschen har mött. För företagen inom kemi- och petroleumindustrin tycks dock kurvorna följa varandra ganska väl över tiden. Detta innebär att företagen inom el- och teleindustrin måste uppväga de sänkta producentpriserna med en förbättrad produktivitet i större utsträckning än företagen inom kemi- och petroleumindustrin.

För att tydligare åskådliggöra relationen mellan AKI och PPI inom tillverkningsindustrin visar figur 31 en kvotberäkning mellan de olika indexen. En ökning av kvoten innebär således att företagen inom den aktuella näringsgrenen har mött en ökad utveckling av arbetskostnaderna jämfört med prisutvecklingen.

Figur 31
Kvoten av Arbetskostnadsindex (AKI) och Producentprisindex (PPI)



Utveckling från januari 1996 till juni 2005.

Inom i stort sett alla näringsgrenar möter företagen en ökande arbetskostnad (AKI) i relation till försäljningspriserna (PPI). Skulle företagens produktivitet hållas konstant över tiden, skulle det innebära att svenska industriföretag på sikt skulle få svårt att överleva. Företagen skulle få svårt att locka nya investerare. Förutsatt att avkastningskravet på kapital hålls konstant, måste ett företag som möter en ökad arbetskostnad kompensera detta med någon annan faktor och enligt teorin är det genom en ökad produktivitet.

Sverige har det senaste decenniet haft en mycket stark produktivitetstillväxt, där en av förklaringarna är att Sverige är "överrepresenterat" inom teleproduktsektorn som haft en mycket stark produktivitetstillväxt³⁷. Detta skulle således kunna förklara utvecklingen för den näringsgrenen (se figur 31).

³⁷ "Lönebildningen, Samhällsekonomiska förutsättningar i Sverige 2004", sid 32-34, rapport från Konjunkturinstitutet.

Att just denna bransch uppvisar denna utveckling, kan bland annat förklaras av att producentpriserna på teleprodukter har fallit kraftigt till följd av att nyare teleprodukter har en större kapacitet jämfört med äldre produkter. Just denna bransch har troligen blivit mer internationellt konkurrensutsatt, vilket anses främja produktivitetens utvecklingen.

Om arbetskostnadsandelen är oförändrad bör således arbetskostnaderna per timme öka med summan av produktivitetens och förädlingsvärdeprisets, producentprisets, ökningstakt.

De näringsgrenar inom industrin som idag har relativt hög produktivitetens utveckling tenderar att samtidigt ha en relativt låg prisutveckling, vilket innebär att betalningsförmågan för arbetskraften ökar ungefär lika snabbt i olika branscher. Exempelvis kan det enligt figur 30 konstateras att betalningsförmågan för arbetskostnader inom branschen för el- och teleindustrin dämpas av de sjunkande producentpriserna, trots en kraftigt förbättrad produktivitetstillväxt. Detta förhållande mellan producentpriser och produktivitet skulle kunna vara en förklaring till att de allra flesta näringsgrenar inom tillverkningsindustrin är samlade som ett "band" i figur 31.

Denna analys av företagens produktivitetens utveckling antyder att de olika näringsgrenarna inom tillverkningsindustrin troligtvis har ökat sin produktivitet för att kunna betala sina anställda de avtalade lönnerna och samtidigt motsvara kapitalmarknadens avkastningskrav. Dock har vissa näringsgrenar, framför allt el- och teleindustrin, en snabbare utveckling av sin produktivitet, vilket kan beror på en ökad internationell konkurrens men även på att de agerar inom en bransch som har en snabb teknikutveckling.